

UTBILDNINGSVETENSKAPLIGA FAKULTETEN

Konsten att ligga i framkant

Utredning av ledningsstruktur för forskarskolan CUL
- Centrum för utbildningsvetenskap och lärarforskning

Mikael Alexandersson
2017-12-12

Inledning

Denna rapport bär titeln *Konsten att ligga i framkant*. När forskarskolan i utbildningsvetenskap vid Centrum för utbildningsvetenskap och lärarforskning (CUL) startade 2005 var den en innovativ konstruktion för att organisera forskarutbildning som handlar om utbildning, lärande, pedagogik, didaktik och praktikinära forskning. CUL låg då verkligen i framkant och utgjorde modell för många forskarskolor nationellt. Idag, tretton år senare, behöver konstruktionen uppgraderas. Det behövs en tydligare och mera strategisk ledningsstruktur för forskarskolan. Det behövs ett omtag vad det gäller hur forskarskolan innehållsligt ska organiseras. Som en följd av de aktuella reformerna och centrala utredningar behövs nya former för samverkan mellan universitet och skolhuvudmän. Detta för att åter igen ligga i framkant.

Forscarskolan i utbildningsvetenskap vid Centrum för utbildningsvetenskap och lärarforskning (CUL)¹ är mångdisciplinär och fakultetsövergripande och verkar vid sex av Göteborgs universitets åtta fakulteter. Det övergripande syftet är att främja utvecklingen av lärarprofessionens forskningsbas. Flera genomförda genomlysningar visar på ett förändringsbehov av övergripande styrning och strategisk dimensionering av forskarskolan. Detta utgör en bakgrund till denna rapport. Uppdraget har varit att utreda möjliga förändringar i forskarskolan i utbildningsvetenskap (CUL) och övergripande strategier för Göteborgs universitet i relation till forskarskolan. Utredningen har skett i nära samråd med Åke Ingerman, dekan vid Utbildningsvetenskapliga fakulteten.

Det finns flera utgångspunkter för denna utredning. Det gäller interna frågor med relevans för specifikt Utbildningsvetenskapliga fakulteten; frågor som berör CUL:s strategiska betydelse för Göteborgs universitet men också frågor som är centrala för skolhuvudmännen i Göteborgsregionen. I mitt arbete har jag beaktat flera olika genomlysningar som utgjort underlag för rektorsbeslut om förändrad organisation för forskarskolan (dnr V 2015/448). Viktiga och aktuella källor för mitt uppdrag har varit den självvärdering av forskarskolan i utbildningsvetenskap² (2017) och den rapport från extern granskningspanel, (dnr V 2016/874) som genomfördes våren 2017. Självvärderingen indikerar ett behov av att se över ledning och styrning av forskarskolan och granskningspanelen är explicit i denna fråga, dvs. att det föreligger ett förändringsbehov av den övergripande styrningen och i den strategiska dimensioneringen av forskarskolan i utbildningsvetenskap.

¹ Den formella benämningen är *Forscarskolan i utbildningsvetenskap vid Centrum för utbildningsvetenskap och lärarforskning (CUL)* men ofta används enbart akronymen CUL synonymt med forskarskolan. Men forskarskolan är egentligen en specifik verksamhet vid Centrum för utbildningsvetenskap och lärarforskning. Initialt fanns en idé att också andra verksamheter skulle finnas där - t ex forskning. I denna utredning varierar benämningen; ibland används CUL, ibland forskarskolan i utbildningsvetenskap och ibland enbart forskarskolan för samma verksamhet.

² Mot bakgrund av att den organisatoriska hemvisten för forskarskolan förlades till Utbildningsvetenskapliga fakulteten beslöt dekanen vid den Utbildningsvetenskapliga fakulteten om att en genomlysning skulle genomföras i form av en självvärdering med en nordisk panel som extern granskare. Det vetenskapliga rådet (styrgruppen för forskarskolan) fick i uppdrag att planera och genomföra delar av självvärderingen. Självvärderingsrapporten beskriver doktorandernas miljö på olika fakulteter och högskolor; genomförandet av forskarskolan; alumnernas erfarenheter och sysselsättning idag samt samverkansperspektivet. Fyra forskningspublikationer ger dessutom inblick i några av CUL:s temana och i pedagogiskt arbete: Rönnerman & Erlandson, 2013a; Rönnerman & Erlandson, 2013b; Vetenskapsrådet, 2015; Langelotz & Rönnerman, 2016.

Forskarutbildningens styrning och organisation har diskuterats återkommande sedan starten 2005, men aldrig lett fram till en systematisk granskning. I början av 2013 initierades dock en utredning av Lärarutbildningsnämnden³. I ett direktiv till en kommande utredning konstaterades att det vetenskapliga rådets mandat, uppdrag och sammansättning är oklar. Ett förslag framfördes att en extern utredare dessutom skulle klargöra forskarutbildningens innehållsliga anpassning till de reformer som skett inom skola och lärarutbildning. En organisationsutredning genomfördes aldrig. Forskarskolan i utbildningsvetenskap har däremot varit föremål för systematiska granskningar av mer innehållslig karaktär och då med fokus på temaverksamheten i forskarskolan och på doktorandernas avhandlingsprojekt (Frånberg & Kallos, 2007, Bergviken-Rensfelt & Säljö, 2011). I självvärderingen från 2017 uppmärksammas också temaverksamheten via en intervjustudie och en enkätstudie som haft fokus på temana. Eftersom ett av förslagen i denna rapport berör en radikal förändring av den tematiska organiseringen i forskarskolan har dessa granskningar också utgjort angelägna underlag.

I denna rapport uppmärksammas ett begränsat antal frågor. Det innebär att många frågor inte ingår i uppdraget. Till exempel granskas inte hur de medverkande fakulteterna i forskarskolan i utbildningsvetenskap erbjuder en forskningsmiljö för doktorander och kvaliteteten på denna eller hur antagningsprocessen ser ut. Däremot granskas och diskuteras i vilken utsträckning nuvarande beslutsstruktur och ansvarsfördelning med vetenskapligt råd, vetenskaplig ledare, temaledare och studierektor för forskarskolan samt dekan vid Utbildningsvetenskapliga fakulteten som beslutsfattare i linjen är funktionell relativt befintlig uppdragsbeskrivning men också utifrån ambitionen att stärka forskarskolan i utbildningsvetenskap som verksamhet vid Göteborgs universitet. Ett centralt fokus har varit att skapa en tydlighet i samspelet med skolhuvudmännen som sedan starten 2005 haft en stor betydelse för CUL:s utveckling. Ett av flera syften med översynen är just att utveckla en struktur och inriktning som ytterligare stärker skolhuvudmännens engagemang och ansvarstagande för forskarskolan i utbildningsvetenskap. I översynen har dessutom ett förslag utretts som innebär att forskarskolan organiseras i form av olika program med tydlig förankring i skolhuvudmännens behov av vetenskapligt skolad personal som i en framtid kommer att arbeta med strategiska utvecklingsfrågor. Eftersom uppdraget handlar om att föreslå strukturella förändringar som förbättrar förutsättningarna för CUL:s arbete har en analys skett av hur en övergripande strategisk ledningsgrupp, med tydligt mandat och ansvar för forskarskolan, kan utformas.

Forskarskolan i utbildningsvetenskap är en fakultetsgemensam angelägenhet. Det finns därför ett antal övergripande frågor som är fakultetsgemensamma och som ska behandlas och beslutas på en lärosätetsgemensam strategisk nivå. För att detta ska kunna ske har uppdraget letts av en samordnande ledningsgrupp vid Göteborgs universitet - numera benämnd Vetenskapligt råd. Funktionen som sådan men också dessa uppdrag har granskats, vilket har föranlett ett förslag till en ny struktur för ledning av CUL som i sin tur medför ett annat uppdrag för den samordnande ledningsgruppen. Det handlar om var ansvaret ska ligga för att fastställa en gemensam strategi för löpande verksamhet och forskarskolans framtid. Den strategi som här presenteras berör flera principer om områden, med olika vikt och betydelser internt vid Göteborgs universitet men också externt för skolhuvudmännen. Dess principer om områden är gemensamma för de fakulteter vid Göteborgs universitet som på skilda sätt medverkar i lärarutbildningen och som är engagerade i utbildningsrelaterad forskning samt deltar i lärarutbildningsrelevant forskarutbildning. Det förslag som läggs fram i denna utredning avser att stödja samordningen av dessa principer och områden. Om en reell intern samordning sker stärker det forskarskolan i utbildningsvetenskap långsiktigt eftersom denna forskarutbildning är mångdisciplinär och fakultetsövergripande.

I uppdraget har ingått att också föreslå hur en extern långsiktig samordning och utveckling av frågor med relevans för såväl skolhuvudmännen som för Göteborgs universitet kan stärkas. En ambition är att skapa en struktur för CUL som säkerställer skolhuvudmännens behov av kompetensförsörjning

³ Lärarutbildningsnämndens sammanträde 2013-02-20; protokoll 2013:3.

och utbildning av lärare/forskare som ska verka relativt lärarutbildning och skolforskning. Det innebär att skapa en struktur som öppnar för långsiktiga investeringar avseende forsknings- och utvecklingsarbete inom samhällsrelevanta områden för skolan. Detta kan ske via en ny struktur för hur forskarutbildningens kunskapsinnehåll ska organiseras så att forskarutbildningen som helhet svarar upp mot skolhuvudmännens kunskapsbehov som numera enligt lag ska vila på vetenskaplig grund. I denna rapport presenteras strategiska förslag för att samarbetet mellan skolhuvudmän och Göteborgs universitet ytterligare ska utvecklas. Dessutom redovisas förslag om hur det operativa ansvaret för forskarskolan i utbildningsvetenskap kan utformas mera effektivt. Via temaverksamheten och ansvariga temaledare finns idag ett väl fungerande samarbete mellan berörda fakulteter. I förslaget tillvaratas därför de erfarenheter som finns från temaverksamheten inom forskarskolan. I rapporten presenteras ett förslag på hur olika funktioner som har koppling till forskarskolan och hur den strategiska samordningen inom Göteborgs universitet men också mellan skolhuvudmännen och Göteborgs universitet kan stärkas.

Del 1

En översikt och nulägesbeskrivning

I detta avsnitt redovisas kortfattat bakgrunden till forskarskolan i utbildningsvetenskap, dess framväxt och etablering samt hur intentionerna för forskarskolan idag sammanfaller med såväl aktuell utbildningspolitik som med Göteborgs universitets intresse för praktisknära forskning och skolhuvudmännens ambitioner att utveckla en skola som håller hög kvalitet och som svarar mot skollagens krav på att skolan ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

En framgångsrik integrativ verksamhet

I själva benämningen av forskarskolan – forskarskolan i utbildningsvetenskap – är begreppet utbildningsvetenskap centralt. Utbildningsvetenskap växte fram som område utifrån Lärarutbildningskommitténs betänkande (SOU 1999:63); allmänt benämnt som LUK. I betänkandet diskuterades vikten av att forskning mer explicit knöts till lärarutbildning och läraryrket; praktisknära forskning. Denna forskning skulle handla om det praktiska arbetet i skolan, vilket inkluderade fler discipliner/ämnen än pedagogik. Pedagogik ansågs ha haft en alldeles för suverän roll tidigare. Senare inrättades ämnet Pedagogiskt arbete, vilket också omnämndes som förslag i LUK. För att forskningen skulle bli mer praktisknära fordrades, enligt LUK, en "välutvecklad och mångfasetterad forskningsmiljö som har en god kontakt med yrkesverksamheten" (SOU 1999:63, s. 261). Utifrån denna ambition föreslogs bl a ett nytt vetenskapsområde, utbildningsvetenskap, som förväntades ha relevans för lärarutbildning, pedagogisk yrkesverksamhet och lärande i arbetslivet. Nu, snart två decennier senare, finns en kraftig förstärkt finansiering av praktisknära forskning (främst genom Vetenskapsrådet och Skolforskningsinstitutet); hundratalet lärare har disputerat med en inriktning mot praktisknära forskning och numera sker en omfattande rekrytering av lärare med skolerfarenhet till forskarbanan. Redan i LUK betonades vikten av att utveckla en forskarutbildning för yrkesverksamma lärare, vilket också innebar en arbetsmarknad utanför högskolan. Detta skulle skapa förutsättningar för tjänsteutbyte mellan kommun och lärarutbildning och förväntades öppna upp för nya slag av kombinationstjänster där t ex en lektor inom lärarutbildningen samtidigt utövar läraryrket i skola, i förskola, i fritidshem eller vuxenutbildning. Idag finns åtskilliga exempel på detta.

I spåren av Lärarutbildningskommitténs betänkande inrättades i början av 2000-talet nationella forskarskolor med inriktning mot lärarutbildning och praktisknära forskning. Kännetecknande för en forskarskola är att rekryteringen till den sker genom att en grupp studerande antas samtidigt och följer varandra under studietiden. Förutom att doktoranden tillhör en forskarskola har doktoranden också sin hemvist på en institution som har examensrätt för forskarnivå. På liknande sätt kom Forskarskolan i utbildningsvetenskap att konstrueras; bl a genom att 2004 etablerar Göteborgs universitet en egen forskarskola genom inrättandet av Centrum för utbildningsvetenskap och lärarutbildning (CUL). Sju av åtta fakulteter kom att involveras och nya forskarutbildningsämnen med en utbildningsvetenskaplig inriktning inrättas vid de medverkande fakulteterna.

Forskarskolan i utbildningsvetenskap antog sina första 26 doktorander 2005 med medel avsatta dels från universitetet, dels från annan arbetsgivare, i detta fall Göteborgs stad och ett antal kringliggande kommuner. Att Göteborgs universitet avsätter medel för en forskarskola av denna typ är en markering av vikten av ett brett förankrat utbildningsvetenskapligt område vid ett flertal fakulteter inom universitetet och att detta har en tydlig koppling till läraryrkets profession. Forskarskolan i utbildningsvetenskap är idag etablerad vid Göteborgs universitet som ett positivt tvärfakultativt samarbete. Genom sin organisering och ställning brett över universitetets fakulteter fyller forskarskolan en viktig funktion och är en resurs också för närliggande högskolor och skolhuvudmän. En viktig slutsats som framförs i den självvärdering som genomfördes 2017 (den påbörjades redan i oktober 2016 och omfattade flera typer av datainsamling för att samla in olika perspektiv) är att forskarskolan i utbildningsvetenskap utgör ett stort bidrag till forskning inom utbildningsvetenskap och lärarforskning i Sverige.

I likhet med de nationella forskarskolorna får doktoranderna vid forskarskolan i utbildningsvetenskap en dubbel anknytning; både till forskarskolan och till det ämne de antagits till vid någon av fakulteterna. Erfarenheter från framför allt forskarskolan i Pedagogiskt arbete kom att påverka utformningen av forskarskolan i utbildningsvetenskap. Precis som vid starten 2005 antogs nu senast (hösten 2017) doktorander till en fakultet/institution i ett för forskarskolan inrättat ämne, vilka idag är tio till antalet. Forskarskolan har en tydlig utbildningsvetenskaplig inriktning och involverar universitetets olika fakulteter. Detta stärker en bredd i lärarutbildningens forsknings- och kompetensförsörjning. Redan från början knöts doktoranderna till en tvärvetenskaplig temaverksamhet. Syftet var bl a att säkerställa den tvärvetenskapliga inriktningen på forskarskolan men också att säkerställa att berörda fakulteter deltog med seniora forskare som fick ansvar för att via en omfattande seminarieverksamhet samla doktoranderna kring olika tematiska innehåll. Självvärderingen av forskarskolan 2017 visar att majoriteten av doktoranderna är nöjda med forskningsmiljö, arbetsmiljö, fakultet, integration och handledare⁴. Det finns en variation mellan fakulteternas forskningsmiljöer men flertalet doktorander verkar vara väl integrerade i någon av dessa.

Tematisk konstruktion för att skapa gränsöverskridande vetenskapliga mötesplatser

Forskarskolan i utbildningsvetenskap valde från starten 2005 en forskarutbildningsstrategi som uppmuntrar gränsöverskridande vetenskapliga mötesplatser. Detta skulle främja samverkan mellan discipliner och få till stånd mångvetenskapliga forskningsmiljöer kring utbildningsvetenskapliga forskningsfrågor; frågor som har relevans för lärarutbildning och pedagogisk yrkesverksamhet. Forskarskolan organiserades därmed runt ett antal tvärfakultativa och mångvetenskapliga teman. Dessas teman arbetades fram i samråd mellan representanter för de olika ingående fakulteterna. Temana skulle utgöra en plattform för ansökningar och doktorander skulle knytas till nya forskningsprojekt som sammanföll med en tematisk inriktning. Men temakonstruktionen kom inte att bli den forskningsbas som ursprungligt var tänkt, däremot fungerade den som en mötesplats med seminarieverksamhet för doktoranderna. Omorganiseringar har löpande skett i temaverksamheten; av teman, kurser och andra både utåt- och inåtriktade aktiviteter.

Vissa fakulteter har deltagit aktivt i flera olika teman, medan andra fakulteter enbart varit inblandade i ett tema. Fakulteterna har ofta engagerat flera handledare, som tidigare arbetat inom forskningsområden som ligger nära temat. Ibland har doktoranderna haft handledare från andra fakulteter an den de varit antagna till, vilket visar på samverkan över fakultetsgränserna. Den tematiska organisationen svarar väl mot de forskarskolans program mål; dvs. att knyta an till praktikens och lärarprofess-

⁴ Självvärderingen, som redovisades 2017-02-14, baserades på fakulteternas egna beskrivningar samt intervjuer och samtal med kursledare, doktorander, alumner, temaledare och externa partners.

ionens problem, utmaningar och vardag. De olika temana har också varit en gemensam angelägenhet för fakulteterna och fungerat som en samverkansform med skolhuvudmän och medverkande högskolor.

Efter en extern utvärdering av temaorganiseringen, som genomfördes 2007, förändrades inriktningen på temana än tydligare mot mer praktisknära forskning⁵. Vissa teman försvann och nya inrättades under läsåret 2008/09. 2015 genomfördes ytterligare en förändring av temana som idag är fem till antalet⁶. Förutom seminarieverksamhet har temana arbetat för att stötta doktorandernas skrivande genom organiserade skrivarveckor tillsammans med temaledare och doktorandernas handledare. Vissa teman organiserade även workshops för att fördjupa kunskaper och skapa kontakter till ledande forskare i världen.

I självvärderingsrapporten från 2017 konstateras att samarbetet över fakultetsgränser har främjats genom den struktur som funnits för temana, dvs. att temaledarna kommer från två olika fakulteter. Samarbetet beskrivs ha bidragit till mer nyanserade diskussioner där flera perspektiv varit framträdande. Två av tre doktorander var 2016 knutna till ett tema och de flesta av dessa men också flertalet alumner som ingick i självvärderingen var nöjda med temakonstruktionen. I svaren från fakulteterna i självvärderingen framgår hur de stöder och integrerar doktoranderna. Utöver handledning och kursutbud inbjuder de doktoranderna till deltagande i flera olika möten och tillhandahåller internationella konferenser och möjligheter till nätverksarbete. Det finns skillnader i hur man arbetar med doktoranderna inom forskarskolan i utbildningsvetenskap, men de följer generellt de regler och principer som ska gälla för forskarskolans doktorander.

Doktorandernas avhandlingsprojekt svarar mot forskarskolans syfte

I en översiktlig granskning (hösten 2017) av de 67 avhandlingar som utvecklats inom ramen för forskarskolan i utbildningsvetenskap förefaller det som om drygt hälften av dessa behandlat frågor som relaterar till pedagogiska praktiker, verksamhetsnära och ämnesdidaktiska problem. I denna rapport föreslås att en ny granskning genomförs av inriktningarna på avhandlingsprojekten. Senast en systematisk kartläggning genomfördes var 2011⁷. Målet var då att undersöka vad det utbildningsvetenskapliga kunskapsbidraget utgörs av, samt om, och i så fall hur, relationen till lärarprofession och lärarutbildning kommer till uttryck i doktorandernas avhandlingsprojekt. I kartläggningen konstaterades att det fanns en obalans i de då aktuella 75 avhandlingsprojekten. Den dominerande forskningstematiken var också då den ämnesdidaktiska och undervisningsmässiga där intresset främst riktades mot de individuella dimensionerna av lärande och undervisning. En fråga som diskuteras i kartläggningsrapporten är hur aktuella och relevanta skolutvecklingsfrågor kan utgöra avhandlingsområden eftersom de blivande doktorerna som var kommunalt finansierade sannolikt förväntades ta ansvar för utvecklingsfrågor inom den egna kommunen. I föreliggande rapport aktualiseras denna fråga; dels för att bättre svara upp mot skolhuvudmännens förväntningar på vad de så kallade samverkansdoktoranderna bör fokusera men också dels för att lägga grunden till en ny struktur för hur forskarskolan rent innehållsligt kan organiseras.

Kartläggningen visade på att få avhandlingsarbeten behandlade frågor som skolutveckling, skolledning, och relationen mellan undervisning och skolans styrning men också fokus på decentralisering, skoljuridik och nya utvärderings- eller kvalitetsstyrningsformer saknades. Den samverkan med närregionen och kommunerna, och förväntade bidrag till organisationsutveckling som forskarskolan bygger på

⁵ Utvärderingen genomfördes 2007 av Gun-Marie Frånberg och Daniel Kallós vid Umeå universitet.

⁶ Se <http://cul.gu.se/teman>

⁷ Forskningstematiker och kunskapsbidrag: En kartläggning av CUL:s forskarskola vid Göteborgs universitet, (2011) Annika Bergviken Rensfeldt och Roger Säljö

ansågs inte vara framträdande i projekten. Däremot har avhandlingsarbetena varit framträdande rent publikt. I den självvärdering⁸, som genomfördes fem år efter kartläggningen av avhandlingsprojekten, analyserades avhandlingsarbetenas synlighet. Här konstateras att *alla* avhandlingar (65 stycken) hade fått uppmärksamhet i media. Detta indikerar, enligt självvärderingsrapporten, att det finns ett allmänt intresse från samhället för den forskning som bedrivits av doktoranderna i forskarskolan i utbildningsvetenskap.

Forscarskolans ökande relevans över tid

Ska forskarskolan i utbildningsvetenskap fungera optimalt måste det finnas en balans mellan medverkande parter (fakulteter och samverkansparter) i både styrning och verksamhet för fortsatt bred legitimitet. Den förändring av styrning och ledning som här föreslås avser att stärka denna balans. Det innebär dock ingen omfattande förändring av forskarskolans inre organisation eller hur kontakter sköts mellan forskarskolan och doktorander och de institutioner där doktoranderna är antagna till forskarutbildningen i utbildningsvetenskap. Samtidigt kan det konstateras att omvärlden har förändrats sedan forskarskolan i utbildningsvetenskap etablerades. 2005 var det en högst innovativ satsning nationellt sett på forskarutbildning för lärare och den har i stort behållit sin form sedan dess. Samtidigt har utbildningsvetenskap som område utvecklats från att primärt handla om pedagogik och didaktik till att nu mycket tydligare vara mångdisciplinärt med inslag från de flesta vetenskapsområden.

Under 2010-talet har en rad politiska initiativ tagits som på olika sätt ger stöd åt forskarskolan i utbildningsvetenskap och som till och med bidrar till ökad legitimitet för forskarskolan. Aktuell utbildnings- och forskningspolitik pekar mycket tydligt i riktning mot ett fortsatt behov av stärkt forskningsanknytning av lärarutbildningar och lärarprofessioner och en fortsatt tilltro till samverkan både inom den högre utbildningen och mellan denna och omgivande samhälle. Även forskarskolan som konstruktion och idé har som sådan bibehållit sin aktualitet. Medel till de forskarskolor som t ex Vetenskapsrådet utannonserade våren 2016 fördelades under 2017 till nya forskarskolor vid flera lärosäten. Göteborgs universitet fick genom beslut i november 2017 två forskarskolor som i princip bygger på samma grundantaganden som forskarskolan i utbildningsvetenskap; att som verksam lärare få möjlighet att via forskarutbildning kunna genomföra praktisknära forskning och bidra till ökad kvalitet inom skolan. Politiskt finns en uttalad och fortsatt tilltro till utbildningsvetenskapens mångvetenskapliga fördelar och den praktisknära forskningens möjligheter att stärka lärarprofessionalitet och skolans utveckling. Detta faktum medför nya möjligheter för forskarskolan i utbildningsvetenskap.

Själva konstruktionen av forskarskolan i utbildningsvetenskap bygger på ett nära samarbete med skolhuvudmän; i synnerhet med regionens kommunalförbund – Göteborgsregionen (GR). Flertalet av de disputerade lärare, som vid den första antagningen 2005 hade sin finansiering via en kommun, har idag meriterande tjänster inom skolans område. Många arbetar på heltid med forsknings- och skolutvecklingsfrågor i sin hemkommun och ett betydande antal har numera forskningstid i sina anställningar. Inflödet av nya doktorander som är finansierade via kommuner (samverkansdoktorander) har minskat påtagligt under de senaste åren. En förklaring har sannolikt med karriärreformen att göra: intresset för doktorandstudier kan ha minskat när andra karriärvägar än licentiat eller doktorsexamen har öppnats för verksamma lärare. Å andra sidan kan karriärreformen på sikt leda till ett ökat antal sökande med externfinansiering om skolhuvudmännen och lärarna premierar forskningsorienterade studier.

Forscarskolan i utbildningsvetenskap har idag en etablerad infrastruktur orienterad mot praktisknära forskning – både för forskning i sig och som kompetensutveckling av lärare i riktning mot att kunna

⁸ Se Självvärderingen, 2017.

arbeta med praktikinära forskning och skolutveckling. Forskarskolan är ett viktigt komplement till andra modeller för praktikinära forskning i samverkan och har potential att förstärka även dessa genom synergieffekter och genom att kritisk massa av kompetens formeras i gemensamma miljöer mellan skolhuvudmännen och Göteborgs universitet. Forskarskolan sammanfaller väl med regeringens pågående utredning "Ökad samverkan kring praktikinära forskning för stärkt vetenskaplig grund i skolväsendet".

Diskussionen om utbildning och skolutveckling på vetenskaplig grund under ett knappt decennium resulterade i en skarp skollagsskrivning 2010 om att "Utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet" (Skollagen 1 kap 5 §). I skollagen togs också ett beslut om att införa lektorstjänster i skolan med krav på minst licentiatexamen (Skollagen (2010:800)). Det statliga införandet av förstelärartjänster (Karriärreformen SFS, 2013:70) öppnar upp för nya möjligheter för lärare att utveckla verksamhet på vetenskaplig grund. Delvis förstärktes denna utveckling genom inrättandet av karriärtjänster inom skolan (Lärlönelyftsreform Skolverket, 2016). Dessa reformer både premierar och stöder ett fortsatt behov av fortbildning av lärare på högskolenivå; i synnerhet utbildning på forskarnivå.

Den nu rådande forskningspolitiken kan således ses *stödja* forskarskolan i utbildningsvetenskap vad det gäller fortsatt utveckling och aktualitet. Regeringens proposition 2016/17:50 understryker med sin rubrik *Kunskap i samverkan – för samhällets utmaning och stärkt konkurrenskraft* betydelsen av en stärkt samverkan mellan forskning och omgivande samhälle och mellan utbildning och forskning. Denna ambition svarar väl upp mot forskarskolans intention om samverkan mellan Göteborgs universitet och skolhuvudmän i regionen. Dagens forskningspolitiska ambition konstaterar t ex att "genom att ge forskare, lärarutbildare, lärare och förskollärare större möjligheter att delta i gemensamma forskningsprojekt kring frågor hämtade från skolans praktik s.k. praktikinära forskning, stärks den vetenskapliga grund och beprövade erfarenhet som utbildning enligt skollagen ska vila på. Syftet med praktikinära forskning är att utveckla och förbättra undervisningen i skolan och förskolan för att öka elevernas och förskolans måluppfyllelse" (prop. 2016/18:50, sid 105). Regeringsuppdraget att utreda ökad samverkan kring praktikinära forskning för stärkt vetenskaplig grund i skolväsendet (Regeringens kommittédirektiv 2017:27) är ytterligare exempel som ger legitimitet åt forskarskolan i utbildningsvetenskap. Sannolikt kommer det riktade regeringsuppdraget åt bland annat Göteborgs universitet vad det gäller samspelet kring praktikinära forskning att stärka forskarskolans uppdrag vid Göteborgs universitet.

Forskarskolan i utbildningsvetenskap svarar både som idé och konstruktion väl mot de slutsatser som nu 2017 framförs i slutbetänkande av 2015 års skolkommision⁹: "En stärkt forskningskapacitet för att möta skolans och behov" (sid. 18). Skolkommisionen menar att utveckling av den praktikinära forskningen bör ske genom att lärosäten utvecklar miljöer som samverkar med skolhuvudmännen, vilket exempelvis kan ske genom centra där praktikinära forsknings- och utvecklingsarbete bedrivs. Vidare anser skolkommisionen att det är viktigt att möjliggöra för lärare att i sina anställningar samverka med lärosäten genom att delta i och även leda forskning och medverka i utvecklingsarbete.

Ytterligare initiativ kring praktikinära forskning och förändringar inom skelsektorn som kommer att påverka skolhuvudmännens engagemang är att vänta. En organisation av forskarskolan i utbildningsvetenskap måste därför ha flexibilitet att möta utmaningar både genom förändringar och hög kvalitet i verksamheten.

⁹ Samling för skolan. Nationell strategi för kunskap och likvärdighet (2017). *Slutbetänkande av 2015 års skolkommision*. Stockholm, 2017.

Ny organisatorisk hemvist 2016

När lärarutbildningarna omorganiserades vid Göteborgs universitet 2016 innebar det samtidigt en förändring av hemvisten för forskarskolan i utbildningsvetenskap vid Centrum för utbildningsvetenskap och lärarforskning. I tillägg till beslutet avseende omorganisering av lärarutbildningarna beslöt rektor att organisatoriskt placera forskarskolan vid den Utbildningsvetenskapliga fakulteten. Rektor beslutade dessutom att uppdra åt dekan vid utbildningsvetenskapliga fakulteten att med utgångspunkt i då gällande konstruktion organisera en forskarskola med tvärfakultativ bas (2016:7, § 1 V 2015/448). Det övergripande syftet angavs vara att även fortsatt främja utvecklingen av lärarprofessionens forskningsbas. Dekanen fick också i uppdrag att göra en bred genomlysning av forskarskolan i utbildningsvetenskaps nuläge och utfall, och att med detta som underlag för rektor senast 2017-02-28 presentera förslag till utveckling av organisation, ekonomi samt inriktning på längre sikt. Vidare innebar beslutet att forskarskolan i utbildningsvetenskap också i fortsättningen hanteras i ett vetenskapligt råd med ledamöter från medverkande fakulteter.

Ansvar för forskarskolan i utbildningsvetenskap regleras i Göteborgs universitets delegations- och arbetsordning. Det vetenskapliga rådet (tidigare ledningsrådet) har sedan starten 2005 haft ansvar för innehållet i verksamheten och för prioritering vid antagning av doktorander. Det vetenskapliga rådet är forskarskolans vetenskapliga ledning och har en ledamot per medverkande fakultet samt doktorander. Fakultetsledamöterna utses av respektive dekan på en mandatperiod om tre år medan doktoranderna utses av de parter som företräder doktoranderna vid Göteborgs universitet. Fakultetsledamöterna, som ska vara länkar mellan institutionerna vid sin fakultet och forskarskolan i utbildningsvetenskap, förväntas ha hög vetenskaplig kompetens och god insikt i utbildning på forskarnivå och utbildningsvetenskap som område, särskilt inom ramen för den fakultet de representerar. Andra medverkande parter, till exempel andra lärosäten, kan inbjudas vara adjungerade i det vetenskapliga rådet. Dekan vid Utbildningsvetenskapliga fakulteten beslutar om arbetsordning för det vetenskapliga rådet och utser rådets ordförande. Dekan är dessutom ordinarie ledamot i Lärarutbildningens samverkansråd¹⁰. Vid forskarskolan finns en studierektor som ansvarar för det löpande operativa arbetet. Studierektorn är adjungerad till det vetenskapliga rådet.

Det operativa och administrativa arbetet med forskarskolan i utbildningsvetenskap organiseras inom ramen för Utbildningsvetenskapliga fakultetens kansli. Finansieringen av den sammantagna verksamheten sker via årliga anslag från universitetsstyrelsen, som överförs till Utbildningsvetenskapliga fakulteten. De delar av anslaget som avser lönekostnader för doktorander samt utbildningskostnader, till exempel handledning och kursverksamhet, fördelas vidare till berörda institutioner. Kontakter med de institutioner där doktorander inom forskarskolan i utbildningsvetenskap har antagits sker löpande inom ramen för kansliarbetet och vid behov med ordförande i vetenskapliga rådet, som ansvarar för att nödvändiga kontakter upprätthålls.

Sammanfattning

Drygt 140 doktorander har antagits och hälften av dessa har disputerat 2017. Många av de disputerade har fått anställningar inom såväl akademien som inom skolväsendet. Det innebär att den potential som diskuterades inom forskarskolan redan 2005 har kommit att bli verklighet. Flera av dem

¹⁰ Lärarutbildningens samverkansråd är ett forum för strategiska diskussioner mellan akademien och skolväsendet, och utgör ett rådgivande organ till samordningsnämnden för lärarutbildning (SOL). I samverkansrådet ingår förutom ledamöter från Göteborgs universitet ledamöter från Göteborgs Stad och Göteborgsregionens kommunalförbund.

som har disputerat har fått meriterande tjänster inom skolan, många av dem med forskningstid i tjänsten och gott om utrymme för skolutvecklande insatser. Göteborgs universitet har svarat för en omfattande investering om ca 250 mnkr sedan 2005. Göteborgs universitet avsätter medel för doktorandtjänster som fördelas till de olika fakulteterna efter antagning av doktorand. Utöver fakultetsmedel bidrar omkringliggande kommuner och högskolor med finansiering av egna doktorander som antas till forskarskolan i utbildningsvetenskap om formella behörighetskrav uppnås. Den samlade kommunfinansieringen beräknas till ca 60 mnkr, varav merparten finansierade doktorander har skett av Göteborg Stad.

Den mångdisciplinära och det tvärfakultativa samarbetet har präglat hur forskarskolan i utbildningsvetenskap har organiserats men har också legat till grund för finansiering och långsiktig stabilitet. Forskarskolan har också bidragit till att skapa ett mera sammanhållet och integrerat lärosäte - både vad det gäller utbildningsvetenskaplig utbildning och forskning vid Göteborgs universitet. I och med att flera forskarutbildningsämnen med en utbildningsvetenskaplig inriktning har inrättats vid Göteborgs universitet har detta bidragit till att utveckla utbildningsvetenskaplig forskning vid olika fakulteter. Detta gagnar inte bara lärarutbildning eller skolektorn utan har också genom sitt fokus på exempelvis didaktik och lärande bidragit till utveckling av de medverkande fakulteternas verksamhet på ett generellt plan.

Inom regionen har forskarskolan i utbildningsvetenskap skapat bryggor och samverkansytor mellan flera högskolor i och med deras deltagande i forskarskolan. Ett stort antal lärare från dessa lärosäten har kunnat disputerat genom forskarskolan. Det finns flera goda exempel på hur före detta doktorander (alumner) idag aktivt arbetar i kommuner inom Göteborgsregionen med frågor som bidrar till professions- och verksamhetsutveckling. Graden av samverkan med skolhuvudmän har dock varierat över tid men trenden har varit att den minskat de senaste åren.

Del 2

Förslag för att stärka forskarskolan

I utredningsuppdraget av ledningsstrukturen för forskarskolan i utbildningsvetenskap återfinns ett antal centrala frågor som handlar om styrning, ledning och organisering. Frågorna kan sammanfattas i följande teman:

- En effektiv beslutsstruktur och ansvarsfördelning
- Strategisk ledningsgrupp, mandat, ansvar, tillsättning
- Strukturella förändringar som kan förbättra förutsättningarna för forskarskolan
- Det operativa ansvaret för forskarskolan och temaledarnas funktion och ansvar
- Samspelet med skolhuvudmännen
- Strategier för Göteborgs universitet i relation till forskarskolan

I denna del av rapporten kommer dessa frågor att belysas och leda fram till ett antal förslag som syftar till att stärka forskarskolan i utbildningsvetenskap. Flertalet förslag bottenar i analyser av aktuella utbildningspolitiska reformer och utredningar men också i olika interna utredningar, kartläggningar och utvärderingar vid Göteborgs universitet. Till exempel pekar rektorsbeslutet för CUL:s organisering (dnr V 2015/448), självvärderingen av CUL 2017 och rapporten från extern granskningspanel, (dnr V 2016/874), på ett förändringsbehov av forskarskolans övergripande styrning och organisering. I ljuset av dessa, men också utifrån förändringar i omvärlden, föreslås en ny struktur för styrning, ledning och organisering av forskarskolan i utbildningsvetenskap. Enligt såväl självvärderingsrapporten som granskningspanelens rapport återfinns flera svagheter vad det gäller styrning, ledning och organisering av forskarskolan. Sammantaget bildar dessa tre problemområden:

- Det saknas en handlings- och verksamhetsplan som visar en långsiktig och strategisk riktning för verksamheten. Det finns också ett uttalat behov av förbättringar i organisation och kommunikation. Forskarskolans koppling till institutionsnivån måste bli tydligare och förenklas. Samtidigt måste samspelet mellan fakultet och den ansvariga nivån för forskarskolan avseende innehåll bättre fokusera på gemensamma övergripande, strukturella frågor.
- En ökad synlighet och större transparens efterfrågas. Forskarskolans organisation är inte fullt genomskådlig och beslutsvägar, ansvarsfördelning och roller bör enligt självvärderingsrapporten och granskningspanelens rapport tydliggöras. Det kan t ex handla om att beslut och strategiska diskussioner i den ledningsgrupp (idag vetenskapliga rådet) som har ett övergripande ansvar för forskarskolan men också att temaverksamheten organiseras för att bättre svara upp mot nya behov hos såväl skolhuvudmännen som inom Göteborgs universitet och medverkande lärosäten.

- Även om skolhuvudmännen har stor tilltro till forskarskolan i utbildningsvetenskap råder det ingen tvekan om att deras intresse för att aktivt delta i forskarskolan har minskat under de senaste åren. När CUL och därmed forskarskolan i utbildningsvetenskap etablerades 2005 utgjorde skolhuvudmännens engagemang en av grundbultarna för uppbyggnaden av forskarskolan i utbildningsvetenskap. Utan ett tydligt perspektiv på skolans frågor, med utgångspunkt i kontinuerliga dialoger med skolhuvudmännen, förlorar forskarskolan sin grundläggande idé. De kraftfulla investeringar som skolhuvudmännen tidigare gjorde har mer eller mindre ebbat ut. Under de inledande åren svarade kommunerna för ca tio doktorander per år. De senaste fyra åren har det handlat om tre kommunfinansierade doktorander per år. En förklaring till denna kraftfulla minskning kan vara att det saknas incitament för kommunerna att investera resurser och tid om inte ett deltagande i forskarutbildningen bidrar till utveckling av skolan: I synnerhet gäller detta om finansierade lärare inte bidrar med sitt nya kunskande till den kommun/skola som finansierat utbildningen.

Relativt de tre problemområdena redovisas här elva delförslag under följande fem rubriker:

- Ny struktur för övergripande styrning och ansvarsfördelning
- Utveckling av styrdokument och en kommunikationsstrategi
- Ökat inflytande och ansvarstagande för skolhuvudmännen
- Mot en långsiktig och stabil finansiering
- Forskarskolan organiseras i form av program

1. Ny struktur för övergripande styrning och ansvarsfördelning

De förslag som presenteras här har utformats utifrån ambitionen att minimera avståndet mellan strategi och praktik; mellan Göteborgs universitets målsättning med forskarskolan i utbildningsvetenskap och själva genomförandet av den. För de flesta organisationer är det ett faktum att ju högre upp i styrkedjan ledare befinner sig, desto mer aggregerad andrahandsinformation ligger till grund för beslut. I föreliggande förslag engageras därför Göteborgs universitets rektor och Utskottet för utbildning på forskarnivå i beslut om uppdrag, ledning och ansvar för forskarskolan i utbildningsvetenskap. Det innebär att via detta engagemang skapas riktning och stabila förutsättningar för forskarskolan i utbildningsvetenskap. Det handlar också om att skapa tillit och förtroende och ett ömsesidigt engagemang att vilja utveckla forskarskolan. Styrning och ledning är viktig men eftersom akademisk verksamhet är en dynamisk process och inte en enkel linjär process förutsätter detta att de som verkar i linjen – på de olika nivåerna i förslaget nedan – kommunicerar med varandra. Utan utvecklad kommunikation kommer inte de kompetenser och aktiviteter som förslagen omfattar att fogas samman till en helhet. Den struktur som föreslås är till för att skapa värden med utgångspunkt i målsättningen med forskarskolan i utbildningsvetenskap. För att detta ska ske måste uppdraget för forskarskolan vara tydligt och väl kommunicerat. Detta ställer krav på, vilket också föreslås här, en genomtänkt och väl fungerande kommunikationsstrategi för forskarskolan i utbildningsvetenskap.

Göteborgs universitet har, enligt sitt verksamhetsuppdrag, ett viktigt ansvar för att genom styrning säkerställa att fakulteterna bedriver forskning och forskarutbildning som kan tjäna som forskningsbas för lärarutbildningarna. De förslag som här läggs fram öppnar upp för att också Sahlgrenska akademien och Handelshögskolan vid Göteborgs universitet aktivt kan medverka i forskarskolan i utbildningsvetenskap. Det är därför angeläget att Göteborgs universitet ger fakulteterna nödvändiga ekonomiska förutsättningarna för att de på ett tillfredställande sätt kan stödja de doktorander som deltar i forskarskolan och att Göteborgs universitet även anger riktlinjer för detta arbete. Här föreslås en ny styrnings- och ansvarsmodell som syftar till att stärka detta arbete.

Av granskningspanelens rapport framgår att ledningsstrukturen och ansvarsfördelningen inom CUL:s forskarskola framstår som otydlig. Man ser ett behov av en drivande ledare med befogenhet och förmåga att arbeta över fakultetsgränser inom universitetet men också att ledaren har en förankring i det som kännetecknar forskarskolan (utbildningsvetenskap och praktikorientering). Denna ledare förväntas dessutom förmå att utveckla samarbetet med det omgivande samhället för att skapa intresse och utrymme för kommunernas engagemang i forskarskolan. I nämnda rapport föreslås att Göteborgs universitet prövar möjligheten att formera en övergripande ledningsgrupp (en styrgrupp), som får mandat att hantera frågor som är fakultetsgemensamma och som får det yttersta ansvaret för forskarskolan.

I granskningspanelens rapport efterfrågas långsiktiga överenskommelser med skolhuvudmän i regionen i syfte att stödja lärare som önskar forskarutbilda sig. Till exempel framförs behovet av ett eget forum för samarbetet med skolhuvudmän och skolan. Detta föreslås också i denna rapport. Granskningspanelen fann det oklart i vilken mån man från forskarskolan i utbildningsvetenskap var aktiva i att uppmuntra skolhuvudmän eller andra lärosäten att bidra till forskarutbildningen genom att möjliggöra för sin personal att antas till forskarutbildningen. Man efterlyste en uppsökande och uppmuntrande verksamhet för att forskarutbildningen ska kunna garantera ett tillräckligt högt antal doktorander för att de ska kunna utgöra en funktionell och kritisk massa vid alla fakulteter. I denna rapport föreslås att denna mera aktiva hållning ska präglade forskarskolans verksamhet.

Samverkande ansvarsnivåer

I följande förslag till en tydligare och mera strategisk ledningsstruktur för forskarskolan, som bygger på nuvarande struktur för universitetsgemensamma organ, kan fem ansvarsnivåer identifieras. Dessa är (1) rektor, (2) Utskottet för utbildning på forskarnivå, (3) en fakultetsövergripande styrgrupp, (4) en föreståndare samt (5) en organisatorisk och administrativ ansvarsnivå. De fem nivåerna bildar en linje i fråga om styrning, ledning och ansvar, dvs. en hierarkisk struktur. Ansvarsfördelningen mellan nivåerna regleras delvis via gällande arbetsordning vid Göteborgs universitet (2016-11-29).

Redan vid starten 2005 kom forskarskolan i utbildningsvetenskap organiseras på liknande som Centrum (centrumbildningar) och Samverkans- och nätverksgrupperingar organiseras vid Göteborgs universitet. Centrum är ca 50 till antalet och utgörs av tvärvetenskapliga och flera ämnen, fakultetsområden och lärosäten. De har till uppgift att fokusera på frågor som ligger i skärningspunkten mellan traditionella discipliner. Samverkans- och nätverksgrupperingar, vilka idag är ca 40, syftar till att bedriva högkvalitativ och ofta tvärvetenskaplig forskning och samverkan. Gemensamt för Centrum och Samverkans- och nätverksgrupperingarna vid Göteborgs universitet är att de har en liknande struktur vad det gäller styrning, ledning, och organisering. I grupperingarna finns styrdokument, en styrgrupp, en föreståndare och ibland också en koordinator. De har ofta referensgrupper och ingår i skilda nätverk. Deras verksamhet är reglerad via olika styrdokument¹¹ (policy, regler, handläggningsordning) vid Göteborgs universitet. I föreliggande förslag har de principer som gäller för Centrum och Samverkans- och nätverksgrupperingar också, i den mån det varit möjligt, använts för forskarskolan i utbildningsvetenskap.

I samband med rektors uppdrag till Utbildningsvetenskapliga fakulteten (Dnr V2015/448) genomfördes en inventering av hur fakulteterna vid Göteborgs universitet men också berörda lärosäten såg på konsekvenserna av att forskarutbildningen i utbildningsvetenskap organisatoriskt förlades till den Utbildningsvetenskapliga fakulteten. I inventeringen framkom bl a synpunkten att det fanns en risk

¹¹<http://medarbetarportalen.gu.se/styrdokument/organisation?skipSSOCheck=true&referer=http%3A%2F%2Fwww.gu.se%2Fforskning%2Fvar-forskning%2Fcentrumbildningar>

för inkorporering av forskarskolan och en sammanblandning med Utbildningsvetenskapliga fakulteten verksamhet. I det förslag som här läggs fram har denna risk beaktats: Forskarskolans verksamhet och utveckling ska således förbli utanför den Utbildningsvetenskapliga fakultetens strategiska ansvar. I följande förslag kommer den fakultetsövergripande styrgruppen att ha detta ansvar.

Vid den Utbildningsvetenskapliga fakulteten återfinns idag en kanslifunktion som ansvarar för löpande frågor om personal, ekonomi och administration som berör den operativa ledningen av forskarskolans verksamhet. Ansvar för ekonomi och personal återfinns generellt i linjen medan innehållsligt ansvar ligger hos olika beredande eller strategiska organ. En liknande konstruktion gäller för styrningen av de universitetsgemensamma enheterna PIL och ASK, som också är organisatoriskt placerade vid Utbildningsvetenskapliga fakulteten. I förslaget nedan anges att denna funktion ska ligga kvar vid den Utbildningsvetenskapliga fakulteten men med hänsyn till de förändringar som här föreslås bör kanslifunktionen ses över.

Nivå 1: Rektor

Rektor inrättar enligt Göteborgs universitets beslutsordning centrum som omfattar parter (institutioner) från flera fakulteter.

Forskarskolan i utbildningsvetenskap kan i vissa avseenden likställas med ett centrum. Här föreslås att rektor i samråd med dekan vid Utbildningsvetenskapliga fakulteten och ordförande för Utskottet för utbildning på forskarnivå utser föreståndare för forskarskolan i utbildningsvetenskap (CUL). Vidare föreslås att rektor beslutar om arbetsordning och uppdrag till styrgruppen för forskarskolan i utbildningsvetenskap, utser styrgrupp för forskarskolan i utbildningsvetenskap och utser ordförande för styrgruppen. (En fråga som behöver utredas är om inte forskarskolan i utbildningsvetenskap bör omfattas av Styrdokument för Centrum vid GU (Dnr V 2015/971).

Nivå 2: Utskottet för utbildning på forskarnivå

Utskottet för utbildning på forskarnivå, som är ett beredningsorgan till Utbildningsnämnden, arbetar universitetsövergripande med forskarutbildningsfrågor. Utskottet ska verka för gemensamma principer för forskarutbildningen, bidra till kvalitetssäkring av forskarutbildningen och vara ett forum för erfarenhetsutbyte över fakultetsgränserna. Utskottet har en bred förankring vid Göteborgs universitet i och med att utskottets ledamöter är företrädare för fakulteterna utsedda av fakultetsstyrelserna. Dessutom ingår en representant utsedd av Lärarutbildningsnämnden, en representant utsedd av överbibliotekarien, chefen för PIL-enheten samt tre studentrepresentanter som utses av studenterna.

Föreliggande utredning kommer fram till att den mest lämpliga ansvarsnivån vid Göteborgs universitet där utseende av styrgrupp och ordförande bereds är Utskottet för utbildning på forskarnivå. Vid rektors beslutsmöte (2016:7) togs beslut (§ 1 V 2015/448) om att "dekan vid utbildningsvetenskapliga fakulteten beslutar om arbetsordning för vetenskapliga rådet". Detta beslut bör inhiberas och ersättas med nytt beslut som innebär att "Utskottet för utbildning på forskarnivå bereder i samråd med dekan vid Utbildningsvetenskapliga fakulteten inför rektorsbeslut om arbetsordning för och uppdrag till styrgruppen för forskarskolan i utbildningsvetenskap".

Vidare föreslås att Utskottet för utbildning på forskarnivå bereder förslag till rektor för beslut om styrgrupp för forskarskolan i utbildningsvetenskap och ordförande för styrgruppen. Dessutom föreslås att ordförande i Utskottet för utbildning på forskarnivå tillsammans med dekan vid Utbildningsvetenskapliga fakulteten bereder förslag till rektor för beslut om föreståndare för forskarskolan i utbildningsvetenskap

Nivå 3: Styrgrupp för forskarskolan i utbildningsvetenskap

Enligt gällande ordning i styrdokument för Centrum vid Göteborgs universitet ska centrum ha en styrgrupp för att leda centrumets verksamhet och ansvara för övergripande strategiska frågor och ekonomisk uppföljning.

Här föreslås att forskarskolan i utbildningsvetenskap följer denna ordning och att styrgruppen verkar för strategisk utveckling, samordning och överblick av forskarskolan samt driver och stödjer fortsatt utveckling av forskarskolan verksamhet. Det innebär att styrgruppen följer den arbetsordning och uppdrag som rektor fattat beslut om. Vidare föreslås att styrgruppen utser rådgivande organ enligt nedan.

Styrgruppen föreslås bestå av sex ledamöter (gärna med ledningsansvar) från medverkande fakulteter med ansvar och engagemang för utbildning på forskarnivå och kunskap om utbildningsvetenskaplig forskning; två företrädare för Utbildningsgruppens presidium vid Göteborgsregionens kommunalförbund/Göteborgs stad; en företrädare för de övriga lärosäten som verkar inom forskarskolan i utbildningsvetenskap samt två doktorander varav en från Utbildningsvetenskapliga fakulteten.

Styrgruppens ledamöter utses av Utskottet för utbildning på forskarnivå: Sex ledamöter efter förslag från fakultetsstyrelserna för medverkande fakulteter i forskarskolan; två ledamöter efter förslag från Utbildningsgruppens presidium vid Göteborgsregionens kommunalförbund/Göteborgs stad; en ledamot efter förslag från rektorerna vid de lärosäten som medverkar i forskarskolan i utbildningsvetenskap samt två ledamöter efter förslag från aktuellt doktorandråd vid Göteborgs universitet.

Rådgivande organ till forskarskolan i utbildningsvetenskaps styrgrupp

Styrgruppen bör kompletteras med rådgivande organ. Dessa ska stödja styrgruppen genom synpunkter och erfarenheter som hämtas från det egna verksamhetsområdet. Styrgruppen definierar de rådgivande organens uppdrag som bör vara öppet och flexibelt. Det innebär inte att tillskapa en ytterligare nivå eller att utöka styrgruppen med ytterligare ledamöter. Snarare handlar det om ett "formaliserat nätverk". För forskarskolan i utbildningsvetenskap utgör samspelet med skolhuvudmännen en grundbult. I alla sammanhang måste därför forskarskolan skapa förutsättningar för medverkan och inflytande för skolhuvudmännen, vilket kan ske genom ett externt organ där företrädare från skolsektorn ingår. Efter förslag från Utbildningsgruppens presidium vid Göteborgsregionens kommunalförbund/Göteborgs stad utser styrgruppen dessa ledamöter som utgörs av sex företrädare för skolhuvudmännen (t ex lärare, rektorer, utvecklingschefer eller skolchefer).

Till styrgruppen knyts ett internt organ: en vetenskaplig referensgrupp bestående av sex forskare från de miljöer som doktoranderna ingår i. Dessa utses av styrgruppen efter förslag från fakultetsstyrelserna för medverkande fakulteter i forskarskolan.

Nivå 4: Föreståndare för forskarskolan i utbildningsvetenskap

Enligt gällande ordning i styrdokument för Centrum vid Göteborgs universitet ska centrum ha en föreståndare. Föreståndaren utses av inrättande instans för en definierad verksamhetsperiod, dock högst sex år.

Forscarskolan i utbildningsvetenskap bör följa denna ordning, men eftersom forskarskolan är mer komplex, bland annat genom att den involverar samtliga fakulteter, föreslås att rektor i samråd med dekan vid Utbildningsvetenskapliga fakulteten och ordförande för Utskottet för utbildning på forskarnivå utser föreståndaren. Genom denna förankring i universitets ledning stärks föreståndarens uppdrag och legitimitet vid Göteborgs universitet.

Föreståndaren ansvarar för att verksamheten följer den arbetsordning och uppdrag som rektor fattat

beslut om. Föreståndaren ansvarar dessutom för att forskarskolan följer rådande policys, regler och riktlinjer som gäller vid Göteborgs universitet (t ex Arbetsordning vid Göteborgs universitet, Övergripande organisations- och beslutsstruktur, Handläggningsordning för beslutsärenden). Föreståndaren disponerar medel samt har ansvar för den dagliga verksamheten i enlighet med uppdragsbeskrivning och arbetsordning.

Föreståndaren arbetar under ledning av ordförande i styrgruppen och rapporterar till densamme i frågor som berör verksamhetens innehåll. I frågor som rör personal, ekonomi och andra administrativa förutsättningar för operativ ledning och genomförande av uppdraget rapporterar föreståndaren till dekanen vid Utbildningsvetenskapliga fakulteten.

Uppdraget som föreståndare har inslag av såväl akademiskt ledarskap och administrativ samordning som samverkan med interna och externa aktörer. I uppgifterna ingår att delta i styrgruppens möten, hålla kontinuerlig kontakt med olika delar av den egna verksamheten och forskarskolans samverkanspartners inom och utom universitetet samt ansvara för beredning av antagningsärenden och planering av verksamheten på kort och lång sikt. Föreståndaren representerar också forskarskolan i olika sammanhang. Föreståndaren ska ha en god förankring inom utbildningsvetenskap i vid mening. Det kan innebära en doktorsexamen från skilda discipliner som har fokus på frågor inom utbildningssektorn – i synnerhet pedagogisk yrkesverksamhet. Egna erfarenheter av utbildning på forskarnivå (handledare, kursledare, diskutand/opponent, sakkunnig etc.) är önskvärd. För uppdraget fordras intresse för tvärfakultativt och tvärvetenskapligt arbete, utbildningsadministration samt samverkan mellan högskola och pedagogisk yrkesverksamhet.

Nivå 5: Organisatorisk och administrativ ansvarsnivå

Enligt gällande ordning i styrdokument för Centrum vid Göteborgs universitet ska ett centrum vara placerat vid en institution; en värdinstitution. Beslut om undantag fattas av rektor.

Via rektorsbeslut 2016:7, § 1 V 2015/448 placerades forskarskolan i utbildningsvetenskap vid Utbildningsvetenskapliga fakulteten med dekan som uppdragstagare. Denna organisatoriska konstruktion kan liknas med "värd fakultet". Utbildningsvetenskapliga fakulteten får i uppdrag att också framöver koordinera organisation och administration av forskarskolan med utgångspunkt i den arbetsordning och det uppdrag som rektor fattat beslut om.

De förslag som presenteras i denna rapport innebär en strukturell förändring av forskarskolans verksamhet och organisation vid Göteborgs universitet. Förslagen syftar till en tydligare och mera strategisk ledningsstruktur men också till ett nytt sätt att organisera forskarskolans verksamhet. Det finns flera förslag som sannolikt medför en volymökning av verksamheten; både finansiellt och ifråga om aktiviteter internt och externt. Det innebär att den nu gällande kanslifunktionen, som ansvarar för frågor om personal, ekonomi och andra administrativa förutsättningar för operativ ledning och genomförande av forskarskolans verksamhet, behöver utredas så att den på ett effektivt sätt svarar upp mot nya krav och förväntningar. Det fordras t ex en konsekvensanalys vad det gäller vilka funktioner och kompetenser som behövs för att bästa sätt koordinera organisation och administration av forskarskolan i utbildningsvetenskap.

Förslag:

Rektor förslås fatta beslut om ny struktur för övergripande styrning och ansvarsfördelning enligt ovan.

2. Utveckling av styrdokument och en kommunikationsstrategi

I flera interna utredningar har framförts kritik vad det gäller bristen på tydliga och uppdaterade styrdokument för forskarskolans verksamhet. Det gäller t ex en organisationsplan som gör det möjligt för alla parter (såväl internt som externt) att förstå sina funktioner och ansvarsområden relativt forskarskolan. Det saknas en handlings- och verksamhetsplan som omfattare en långsiktig och strategisk riktning för verksamheten. En annan kritik som framförts berör avsaknaden av en utvecklad kommunikation vad det gäller forskarskolans verksamhet; såväl internt som externt. Informationen om forskarskolan upplevs ofta som otydlig eller bristande. I självvärderingen betonas vikten av en uppdaterad och tillgängligare hemsida men också att inblandade fakulteter i skilda sammanhang lyfter fram forskarskolan som en del av sin reguljära forskarutbildning. Forskarskolans ursprungliga syfte har blivit något oklart genom åren, både vad gäller hur verksamheten är presenterat på egna hemsidor och på Göteborgs universitets övergripande webbsidor. Det finns behov av en kommunikationsstrategi som innebär att relevant aktuell information sprids på ett strategiskt sätt.

Förslag:

Styrgruppen ges i uppdrag att utveckla relevanta styrdokument; en organisationsplan, en kommunikationsstrategi samt en handlings- och verksamhetsplan för forskarskolan i utbildningsvetenskap. Handlings- och verksamhetsplanen ska årligen förankras i Utskottet för utbildning på forskarnivå

3. Ökat inflytande och ansvarstagande för skolhuvudmännen

Forskarutbildade lärare som genomgått sin forskarutbildning inom forskarskolan i utbildningsvetenskap vid Göteborgs universitet bidrar idag till att realisera skollagens mål och därmed till att utveckla skolan. De arbetar systematiskt med att synliggöra forskning som kan bidra till ökat lärande hos barn och ungdomar och stödjer skolans ledning med forskningsbaserat vetande för att öka kvaliteten i den dagliga skolverksamheten. De samverkar med forskare från Göteborgs universitet inom skilda forskningsområden och tillsammans med andra forskare ansöker de numera också om extern forskningsfinansiering. Forskarutbildade lärare utgör en betydande kraft och resurs för att skapa goda förutsättningar att utveckla skolans verksamhet i Göteborgsregionen.

I denna rapport betonas perspektivet på användbarhet genom att öka utrymmet för inflytande och delaktighet för skolhuvudmännen. Ett centralt förslag är därför att öka förutsättningarna för samverkan mellan Göteborgs universitet och skolhuvudmännen. Förslaget har stöd i regeringens ambition att inrätta försöksverksamhet som leder fram till robusta strukturer för samverkan mellan dem som är verksamma i skolväsendet och högskolesektorn (se prop. 2016/18, sid. 50). Regeringens riktade medel för forskarskolor, som syftar till utveckling av forskningsgrundade kompetenser i skolan, är ett tydligt exempel på detta. Likaså betonas inriktningen i slutbetänkandet av 2015 års skolkommision; den generella forskningskapaciteten behöver stärkas för att kunna möta skolväsendets och lärarutbildningarnas behov. Som en följd av de senaste reformerna och centrala utredningar behöver forskarskolan i utbildningsvetenskap utveckla och förnya former för samverkan mellan universitet och skolhuvudmän. Det är t ex högst angeläget att en praktisknära forskning får fortsatt möjlighet att utvecklas för att på så sätt stärka en utbildning på vetenskaplig grund – från förskola till universitet. I föreliggande utredning har framför allt analysen av tre frågor legat till grund för de förslag som här

läggs. För det första handlar det om hur samspelet med skolhuvudmännen kan utvecklas så att Göteborgs universitet – via forskarskolan i utbildningsvetenskap – på bästa sätt bidrar till skolans utveckling, bl a till att stärka den vetenskapliga grunden inom skolan. För det andra botten förslagen i hur forskarskolan bör ledas och styras så att skolhuvudmännens intressen och behov får bättre genomslagskraft i forskarskolans verksamhet. Den tredje frågan har fokus på vad forskarskolan bör göra för att skolhuvudmännen finansierar egna doktorander/licentiander och på olika sätt deltar i forskarskolans verksamhet.

En gemensam dimension, som berör de tre frågorna, handlade främst om att komma tillrätta med strukturella problem som hänger samman med styrning, ledning, förankring och administrering av forskarskolans verksamhet. Detta utgör grunden för att delaktighet och ansvarstagande hos alla medverkande parter ska bli möjlig. I sin tur leder detta till att forskarskolan har hög legitimitet. En kritik som framförts av huvudmännen är att forskarskolan under de senaste åren blivit allt för personberoende: De som för tillfället aktivt arbetar inom och med forskarskolan präglar verksamhetens inriktning och genomförande, vilket tenderar att skapa en viss instabilitet över tid. För att komma tillrätta med detta problem bör den övergripande styrningen och ledningen av forskarskolan både förtydligas och skärpas. Skolhuvudmännens aktiva deltagande i forskarskolans styrning och organisation måste bli bättre. Det saknas ett tydligt samägarskap, dvs. att såväl skolhuvudmännen som Göteborgs universitet delar själva utgångspunkterna för forskarskolan i utbildningsvetenskap, vad utbildningen ska innehålla och hur utbildningen ska genomföras. Den samverkansarena som initialt skapades behöver nu återskapas så att medverkande parter blir känner ett gemensamt ägarskap av forskarskolan i utbildningsvetenskap.

Styrgruppen bör utveckla en målbeskrivning för vad forskarskolan i utbildningsvetenskap ska bidra till. Det handlar till exempel om att (1) stärka den praktisknära forskningen till en robust struktur för samverkan mellan dem som är verksamma i skolväsendet och Göteborgs universitet och högskolor i regionen (framför allt tillsammans med Högskolan i Borås och Högskolan i Halmstad). Att (2) tillsammans med skolhuvudmännen (i synnerhet Göteborgsregionens kommunalförbund) skapa långsiktig samverkan både sinsemellan och med lärosäten i regionen kring praktisknära forskning så att den vetenskapliga grunden i skolan stärks. Det innebär att (3) utveckla ett samarbete på regional nivå som bygger på gemensamt utarbetade visioner och målsättningar för praktisknära forskning.

Förslag:

1. Att rektor/företrädare för rektor initierar en samverkan med Göteborgsregionens kommunalförbund och Göteborgs stad kring forskarskolans långsiktighet
2. Att minst två företrädare för huvudmännen (Utbildningsgruppens presidium) ingår i den kommande styrgruppen för forskarskolan i utbildningsvetenskap;
3. Att Göteborgsregionens kommunalförbund och Göteborgs universitet tillsammans skapar program inom forskarskolan i utbildningsvetenskap som fokuserar forskning och kunskapsutveckling med relevans för skolan.

Kartläggning av nu aktuella forskningsinriktningar inom forskarskolan

Den självvärdering som genomfördes 2017 visar att de externa partner som medverkar i forskarskolan i utbildningsvetenskap (skolhuvudmän och andra lärosäten) ställer sig bakom den grundläggande idén och verksamheten som helhet. Däremot framstod finansieringen av doktoranderna från skolhuvudmännens sida som ett problemområde. Det handlar om finansieringssituationen men också om samverkansmodellen för Göteborgs universitet och skolhuvudmännen. Man efterlyste en ny modell för samverkan och en ny finansieringsstruktur av samverkansdoktorander. Denna bild var också tydlig i de samtal med företrädare för skolhuvudmän som skett inom ramen för denna utredning. Till exempel ansåg skolhuvudmännen att intresse för forskarskolan i utbildningsvetenskap har minskat under de senaste åren. Den samverkan med närregionen och kommunerna som forskarskolan bygger

på ansågs redan 2011 inte fullt ut präglas av skolans behov. I en kartläggning av 75 avhandlingsprojekt saknades exempel på projekt som hade en nära koppling till skol- och organisationsutveckling, till nya utvärderings- eller kvalitetsstyrningsformer och till skolans styrningsnivå. Istället tenderade en stor andel avhandlingsprojekt att "leva sina egna liv i stor utsträckning"¹². I vilken mån denna bild stämmer 2018 behöver granskas.

Förslag:

Styrgruppen föreslås initiera en kartläggning av nu aktuella forskningsinriktningar i pågående avhandlingsprojekt. Denna bör också grundas på en systematisk analys av skolhuvudmännens långsiktiga kunskapsbehov som förutsätter vetenskapligt baserad kunskap.

4. Mot en långsiktig och stabil finansiering

Forskarskolan i utbildningsvetenskap ligger väl i linje med den diskussion som förs i Göteborgs universitets VISION 2020 avseende önskad samverkan mellan fakulteterna¹³. Här framförs bl a att "mångvetenskaplig forskning, gränsöverskridande samarbeten och stimulerande samverkan utgör en hörnsten i våra kompletta akademiska miljöer". Denna inriktning förväntas stärka de enskilda disciplinerna men också bidra till att forskning görs tillgänglig för olika grupper i samhället. Göteborgs universitet ska därför, enligt visionen, satsa på nyskapande forskning i gränslandet mellan etablerade discipliner, skapa nya mötesplatser samt utveckla centrumbildningar som en del av universitetets profil. Det handlar dessutom att utveckla samarbetet med det omgivande samhället och stärka universitetets arbete med nyttiggörande av forskning, vilket innebär att verka tillsammans med externa aktörer. Vad det gäller utbildning på forskarnivå ska Göteborgs universitet, enligt VISION 2020, bredda rekryteringen och arbeta för att utbildning på forskarnivå är attraktiv för arbetslivet, vilket innebär att skapa förutsättningar för samverkansdoktorander. Frågan är om de goda intentionerna i VISION 2020 realiseras eller inte.

Forskarskolan i utbildningsvetenskap finansieras av årliga anslag från universitetsstyrelsen till Utbildningsvetenskapliga fakulteten. Göteborgs universitet avsätter på central nivå för 2017 17,6 mnkr till forskarskolan. Idag sker finansieringen av forskarskolan genom att medel först överförs till Utbildningsvetenskapliga fakulteten som sedan fördelar medel (främst avseende lönekostnader för doktorander och kostnader för handledning och kursverksamhet) till berörda institutioner. Hur den framtida finansieringen bör utformas är en viktig fråga. En allt mera angelägen fråga är dock hur omfattande forskarskolan bör vara för att svara upp mot såväl Göteborgs universitets egna som omvärldens förväntningar. Under 2005 och 2006 antogs 46 doktorander, alla mot doktorsexamen. Det innebär 23 antagna i snitt per år. Under perioden 2013 till och med 2016 antogs 28 varav fyra mot licentiatexamen. Det innebär 7 antagna per år, vilket är en dramatisk minskning. Under de senaste fyra åren har endast 17 finansierats till fullo av universitetet och 11 av kommuner, dvs. av skolhu-

¹² Den kartläggning som genomfördes 2011 visade på följande sex dominerande forskningstematiker: *Ämnesdidaktik* (undervisning, individers lärande relativt skolämne osv.); *Läraryrkesprofessionellitet* (läraryrkesutbildning, läraryrkeskompetens, läraryrkesverksamhet, yrkesspråk osv.); *Särskilda temaområden* (IT-baserat lärande, genus, hållbar utveckling osv.); *Etik* (normer, värdegrund, inflytande osv.); *Strukturella frågor* (samhällspolitik, styrning, medborgar- och demokratifostran osv.); *Institutionella frågor* (skolkultur, skolledarskap, skolutveckling osv.). Se Forskningstematiker och kunskapsbidrag: En kartläggning av CUL:s forskarskola vid Göteborgs universitet, (2011) Annika Bergviken Rensfeldt och Roger Säljö, Göteborgs universitet.

¹³ VISION 2020, (sid. 17)

https://medarbetarportalen.gu.se/digitalAssets/1606/1606791_gu_vision_2016_inlaga_sve_webb.pdf

vudmännen. Denna negativa utveckling kan starkt ifrågasättas utifrån de förväntningar som idag formuleras i olika utredningar och propositioner.

När forskarskolan volymmässigt var som störst deltog cirka 100 doktorander samtidigt. En prognos för framtiden, med en mer omfattande budgetram och en grov uppskattning av antalet externfinansierade doktorander, är att antalet doktorander som antas till den nya programstrukturen kommer att kunna vara ca 20 per år. På en femårsperiod skulle i så fall ca 100 nya doktorander kunna antas. Antalet handledare inom forskarskolan var 2016/2017 ca 100 personer. Det finns kapacitet vid Göteborgs universitet för att kunna skapa en större volym doktorander – i synnerhet när nu samtliga fakulteter bereds möjlighet att delta.

Vid starten av forskarskolan, dvs. 2005, kom fyra lärosäten att medverka: Högskolan Borås, Högskolan Halmstad, Högskolan Kalmar och Högskolan Väst. Tillsammans har de finansierat ca 20 anställda adjunkters deltagande i forskarskolan. Av dessa är Högskolan i Borås den högskola som finansierat flest doktorander (13 totalt). Högskolan Väst (numera egen examensrätt) och Högskolan i Kalmar (del av Linnéuniversitetet) har idag en annan struktur för utbildning på forskarnivå. Högskolan Borås och Högskolan i Halmstad avser att fortsättningsvis stödja anställdas medverkan i forskarskolan i utbildningsvetenskap. På båda lärosäten finns behov av att öka antalet disputerade lärare: Främst för att stärka lärarutbildningens forskningsanknytning, för utvecklingen av egna forskningsmiljöer och för att kunna erbjuda redan disputerade lärare meriteringsmöjligheter. Dessutom finns ett lokalt och regionalt behov av forskarutbildade lärare inom skolan. Kommunerna runt Högskolan i Borås och kommunerna runt Högskolan i Halmstad har uttryckt ett stort intresse av samverkansdoktorander. I samband med omstruktureringen av forskarskolan i utbildningsvetenskap bör en översyn ske av samverkanformerna med Högskolan i Borås och Högskolan i Halmstad. Exempelvis bör forskningsmiljöer vid dessa lärosäten kunna utgöra resurser för forskarutbildningen som helhet.

I slutbetänkandet av 2015 års skolkommision framförs att den generella forskningskapaciteten behöver stärkas för att kunna möta skolväsendets och lärarutbildningarnas behov¹⁴. Detta innefattar en långsiktig satsning på uppbyggnad av grundforskning såväl som stöd för uppbyggnad av praktisknära forskning. Göteborgs universitets lärarutbildning är en av landets största och även en av universitetets största utbildningar. Trots detta garanteras endast sex doktorandplatser och medfinansiering till utbildningsdelen för ytterligare sex doktorander vid antagningen av doktorander 2017.

- Är volymen tillräcklig relativt behovet av nyrekryteringar av lärare inom lärarutbildningarna och forskare med utbildningsvetenskaplig inriktning? Göteborgs universitet har ett stort ansvar för kommande kompetensförsörjning inom Sveriges största arbetsplats, dvs. skolan.
- Är dagens volym av doktorander i forskarskolan i utbildningsvetenskap optimalt relativt såväl dagens som morgondagens behov av forskarutbildade lärare inom skolsektorn för att lärarprofessionens forskningsbas ska stärkas?

Som framförts ovan kommer sannolikt förändringar i omvärlden medföra ett ökat behov av att lärare utbildas på forskarnivå. Exempelvis kan karriärreformen på sikt leda till ett ökat antal sökande med externfinansiering om skolhuvudmännen och lärarna premierar forskningsorienterade studier. Nya samverkansmodeller kan också komma att behöva utvecklas med de samverkande högskolorna för att på sikt medverka till att den praktisknära forskningens samhällsrelevans utvecklas och stabiliseras.

Det som behöver förtydligas är på vilka grunder styrningen av forskningsmedel för olika forskarutbildningar sker. Idag finns garantier för en doktorand per fakultet, men det kan vara ett tecken på att

¹⁴ Samling för skolan. Nationell strategi för kunskap och likvärdighet (2017). *Slutbetänkande av 2015 års skolkommision*. Stockholm, 2017.

fördelningen i första hand styrs utifrån andra kriterier än överväganden baserade på en övergripande analys av vilka forskningsinriktningar som är mest eftersatta eller var behoven av forskningsbas för lärarprofessionen är som störst. Utan en sådan tydlighet blir det också svårt att skapa en organisation som blir funktionell och begriplig för involverade parter. Det är oklart hur universitetet bedömer relevans och behov av utbildning av forskare i de tio forskarutbildningsämnen som idag ingår i forskarskolan¹⁵. Det måste även vara tydligt vem som har mandat att bereda och fatta beslut om dimensionering av utbildningen i olika forskarutbildningsämnen. Det behövs således ett system för att styra denna dimensionering och att detta sker på ett sätt som också stödjer att forskare utbildas som svarar mot lärarutbildningarnas och samhällets behov.

Förslag:

Styrgruppen ges i uppdrag

- att initiera en utredning om framtida resursbehov och finansieringsformer för att kunna utveckla forskarskolan i utbildningsvetenskap enligt Göteborgs universitets intentioner.

- att genomföra en översyn av antalet forskarutbildningsämnen. Om ett antal program inrättas (tre till fyra) kan exempelvis forskarutbildningsämnena ramas in av programmens inriktning. Därigenom minskar antalet forskarutbildningsämnen, vilket motverkar en heterogenisering av forskarskolan.

5. Forskarskolan organiseras i form av program

Granskningspanelen beskriver i sin rapport att det inte lyckades att få någon klarhet gällande roll- och ansvarsfördelning inom forskarskolan i utbildningsvetenskap (CUL) och konstaterar att det förefaller som om de olika fakulteterna agerar på skilda sätt samt att det saknas en uppgifts- och ansvarsbeskrivning för temaledarna i forskarskolan. I denna rapport föreslås att temaverksamheten som konstruktion upphör och ersätts av väl definierade program. Det behöver inte innebära att samtliga tematiska områden, eller att de fokus som ryms inom de fem temainriktningarna, upphör. Temakonstruktionen har utgjort en stabil grund för utvecklingen av forskarskolan i utbildningsvetenskap. Snarare handlar det om en innehållslig omgruppering som öppnar för nya samspel mellan institutioner och fakulteter och som tydligare svarar mot skolhuvudmännens intressen och behov. Uppbyggandet av en mångvetenskaplig forskarskola i utbildningsvetenskap, som hålls samman av några gemensamma program, är ett sätt att rikta och samla universitetets resurser för att kunna utveckla det utbildningsvetenskapliga forskningsfältet på bred basis vid Göteborgs universitet.

Genom att skapa ett mindre antal långsiktiga program (tre till fem) säkerställs att den enskilde doktoranden kommer tillhöra ett doktorandkollektiv som i sin tur samverkar med relevanta forskningsmiljöer inom programmets inriktning. Enligt granskningspanelens rapport finns det risk för att vissa doktorander idag blir isolerade i miljöer där de är ensamma eller är mycket få i sin utbildningsvetenskapliga inriktning. I tidigare granskningar av forskarskolan i utbildningsvetenskap har det framkommit att den forskning som utvecklas via doktoranderna inte alltid utgör en integrerad del av annan forskning vid den institution som doktoranden varit antagen till. En central dimension i all utbildning på forskarnivå är att utveckla sammanhang och processer som innebär att doktoranderna socialiseras in i forskningsmiljöer, dvs. *skolas* till forskare och även ingår i en kollektiv forskningsmiljö. Här skiljer sig

¹⁵ Jämför med Utredning: Genomlysning av forskarskolan CUL (170420)

programstrukturen delvis från den nu gällande temastrukturen. Programmen ska vara tydligt kopplade till existerande forskningsmiljöer snarare än till enskilda forskare vid de institutioner som medverkar i forskarutbildningen. Via programmen ska tydlig samhörighet doktoranderna emellan växa fram, vilket verkar identitetsskapande för de antagna doktoranderna. Det ska därför finnas olika aktiviteter inom programmen som främjar ett sammanhållande bland doktoranderna (t ex konferenser och gemensamma seminarier).

Programmen i forskarutbildningen bör ha liknande struktur och mål för att bidra till en sammanhållen forskarskola. Däremot kommer programmen att variera i fråga om inriktning och innehåll. Respektive program kan vara uppbyggt kring flera huvudteman som överlappar varandra. De är alla tvärvetenskapliga och avsedda att engagera forskare från en rad olika discipliner. Avsikten är att skapa en bred bas genom kombinationen av teoretiska perspektiv och empirisk forskning med relevans för programmet. Innehållet i de olika programmen ska därför spänna över skilda ämnesdiscipliner – gärna vid flera fakulteter i samverkan – och de ska innefatta flera olika vetenskapsområden, vetenskapliga discipliner och kunskapsområden. I bilaga 1 presenteras ett förslag på hur en central tematik för ett program kan beskrivas.

Programmen ska stödja de avhandlingsprojekt som doktoranderna utvecklar tillsammans med sina handledare utgöra miljöer där forskning, forskarutbildningskurser och avhandlingsprojekt berör doktorandernas kunskapsintressen. I dessa miljöer erbjuds nationella och internationella seminarier, symposier och konferenser. Det är också vid dessa miljöer som bland annat forskningsprojekt, olika interna seminarier men också nationella och internationella samarbeten skapas. Via samverkan med olika forskningsmiljöer inom programmen erbjuds doktoranderna nätverk, inblick i olika projekt och möjligheter till publicering med andra doktorander och forskare.

För varje program föreslås att en så kallad programkoordinator ska stödja och leda programmen. Denne utses av styrgruppen i samråd med ansvariga vid medverkande fakulteter. Programkoordinator ska på uppdrag av styrgruppen verka för fakultetsövergripande samarbete kring programmet. Programkoordinator ska också verka för doktorandernas kunskapsutveckling inom programmet. Det kan ske genom att bidra till doktorandens kontakter med forskning som faller inom ramen för programområdet, t ex genom att visa på relevanta forskningsprojekt, forskningskonferenser, forskningstidskrifter.

Bilaga 1

Förslag till övergripande styrning och ansvarsfördelning avseende Centrum för utbildningsvetenskap och lärarforskning (CUL)

ANSVARSNIVÅ	Rektor ¹⁶	Utskottet för utbildning på forskarnivå ¹⁷	Styvgrupp för CUL ³	Föreståndare för CUL ⁵	Organisatoriskt- och administrativt ansvar för CUL ⁶
Uppdrag	Rektor utser i samråd med dekan vid UF och ordförande för Utskottet för utbildning på forskarnivå föreståndare för CUL. Rektor beslutar om arbetsordning och uppdrag till styvgruppen för CUL. Rektor beslutar om styvgrupp för CUL och utser ordförande för styvgruppen.	1. Bereder i samråd med dekan vid UF inför rektorsbeslut om arbetsordning och uppdrag till styvgruppen för CUL. 2. Bereder inför rektorsbeslut om styvgrupp för CUL och ordförande för styvgruppen.	Verkar för strategisk utveckling, samordning och överblick av CUL samt driver och stödjer fortsatt utveckling av CUL. Utses rådgivande organ ⁴ till styvgruppen.	Leder CULs verksamhet; utifrån styvgruppens arbetsordning och uppdrag operationalisera CULs verksamhet.	Koordinerar organisation och administration av CUL (utifrån beslut av Utskottet för utbildning på forskarnivå vad det gäller arbetsordning och uppdrag till styvgruppen). Föreståndaren har sin bas vid UF eftersom kanslifunktionen återfinns där.
Uppdrags-tagare	–	–	a) Sex vice-/prodekaner (eller motsvarande) med ansvar och engagemang för utbildning på forskarnivå. b) Två företrädare för Utbildningsgruppens presidium , Göteborgsregionens kommunalförbund/Göteborgs stad c) En företrädare för de övriga lärosäten som verkar inom CUL d) Två doktorander varav en från UF.	Forskningsmeriterad person (minst docent) med erfarenhet av utbildning på forskarnivå. (Se utkast till befattningsbeskrivning.)	Dekan, UF
Utses av	–	–	Utskottet för utbildning på forskarnivå efter förslag från:	Rektor i samråd med dekan vid UF och ordförande för Utskottet	Rektor (se rektorsbeslut 2016:7,

		<p>a) Fakultetsstyrelserna för medverkande fakulteter i CUL. b) Utbildningsgruppens presidium vid Göteborgsregionens kommunalförbund/ Göteborgs stad c) Rektorer vid medverkande lärosäten. d) Doktorandråd vid GU</p>	<p>tet för utbildning på forskarnivå.</p>	<p>§ 1 V 2015/448)</p>
--	--	--	---	------------------------

¹ Rektor inrättar enligt GUS beslutsordning Centrum som omfattar parter (institutioner) från flera fakulteter. CUL kan i vissa avseenden likställas med Centrum. CUL föreslås att omfattas av Styrdokument för Centrum vid GU (Dnr V 2015/971).

² Utskottet för utbildning på forskarnivå, som är ett beredningsorgan till Utbildningsnämnden, arbetar **universitetsovergripande med forskarutbildningsfrågor. Utskottet ska verka för gemensamma principer för forskarutbildningen, bidra till kvalitetssäkring av forskarutbildningen och vara ett forum för erfarenhetsutbyte över fakultetsgränserna.** Utskottet har en bred förankring vid GU i och med att utskottets ledamöter är företrädare för fakulteterna utsedda av fakultetsstyrelserna. Dessutom ingår en representant utsedd av Lärarytbildningsnämnden, en representant utsedd av överbibliotekarien, chefen för PLL-enheten samt tre studentrepresentanter som utses av studenterna. Den mest lämpliga ansvarsnivån vid GU där utseende av styrgrupp och ordförande bereds är Utskottet för utbildning på forskarnivå. Vid rektors beslutsmöte (2016:7) togs beslut (§ 1 V 2015/448) om att "dekan vid utbildningsvetenskapliga fakulteten beslutar om arbetsordning för vetenskapliga rådet". Detta beslut bör inihållas och ersättas med nytt beslut som innebär att "Utskottet för utbildning på forskarnivå bereder i samråd med dekan vid UF inför rektorsbeslut om arbetsordning för och uppdrag till styrgruppen för CUL".

³ Ett Centrum ska ha en styrgrupp för att leda centrumets verksamhet och ansvara för övergripande strategiska frågor och ekonomisk uppföljning. CUL föreslås följa denna ordning.

⁴ Rådgivande organ ger råd till styrgruppen, inhämtat synpunkter och förankrar frågor inom sina verksamhetsområden. Här föreslås två organ: (1) Ett externt organ som utgörs av sex företrädare för Göteborgsregionens kommunalförbund/Göteborgs stad. Utses av styrgruppen efter förslag från **Utbildningsgruppens presidium** vid Göteborgsregionens kommunalförbund/ Göteborgs stad. (2) Internt organ som utgörs av sex verksamma forskare i CUL. Utses av styrgruppen efter förslag från fakultetsstyrelserna för medverkande fakulteter i CUL. Styrgruppen definierar de rådgivande organens uppdrag som bör vara öppet och flexibelt. Det handlar inte om att tillskapa en ytterligare nivå eller att utöka styrgruppen med ytterligare ledamöter.

⁵ Ett Centrum ska ha en föreståndare. Centrumföreståndaren utses av inrättande instans för en definierad verksamhetsperiod, dock högst sex år. CUL bör följa denna ordning men eftersom CUL är mer komplex än Centrumbildningar bör rektor utse i samråd med dekan vid UF och ordförande för Utskottet för utbildning på forskarnivå föreståndare för CUL.

⁶ Ett centrum ska vara organiserat inom ramen för universitetets arbetsordning. Ett Centrum ska vara placerat vid en institution, den så kallade värdinstitutionen. Beslut om undantag fattas av rektor. Via rektorsbeslut 2016:7, § 1 V 2015/448 placerades CUL vid UF. Kan således liknas med "värdafakultet" men bör föras in ordningen.

Förslag till programmet Strategiskt forsknings- och utvecklingsarbete inom skolan

I rapporten föreslås att forskarskolan ska organiseras i form av olika program med tydlig förankring i skolhuvudmännens behov av vetenskapligt skolad personal inom specifika forsknings- och utvecklingsområden. Dessa kan komma att ligga nära nuvarande teman inom, t ex ämnesdidaktik; lärarprofessionalitet; värdegrund; hållbar utveckling men kan också utgöras av ett program som får en tydligare inriktning mot strategiskt forsknings- och utvecklingsarbete inom skolan.

Enligt skollagen ska skolan bygga på vetenskaplig grund och på beprövad erfarenhet. Denna politiska målsättning berör alla nivåer inom skolans verksamhet; såväl den enskilde lärarens möte med barn och ungdomar, i undervisningens genomförande som i uppföljning men också i hur skolans verksamhet planeras, administreras, genomförs, utvärderas och utvecklas. Det vetenskapliga perspektivet som uppmärksammas i skollagen gäller således för alla nivåer och för alla processer i skolan: likaväl i klassrummet som på beslutsnivån i kommunen. Det är dock få av de forskarutbildade lärarna som ställer frågor av forskningskaraktär som berör den strategiska nivåns behov och intresse. Behovet av en kvalificerad forskningsbaserad kompetens, som kan stödja skolhuvudmännen på den strategiska nivån (dvs. på systemnivån), är påtagligt. Det innebär t ex kvalificerade analyser av reformer och dess konsekvenser för skolan men också hur nya politiska mål och relevanta forskningsrön kan integreras och implementeras i skolan. Skolans komplexitet, vilken ständigt ökar, medför krav på att politiker och tjänstemän baserar sina analyser och beslut på trovärdiga och forskningsgrundade underlag innan beslut tas och utvecklingsprocesser påbörjas. Det finns således ett påtagligt behov av specifik forskningsbaserad kunskap för att kunna utveckla dessa processer. Det handlar exempelvis om att utifrån kunskapsöversikter utveckla modeller och metoder för utvärdering och kvalitetssäkring men också konkretisering av relevanta styr- och uppföljningsinstrument.

De forskarutbildade lärare som erbjuds att arbeta med strategiska analyser kommer främst vara verksamma på central kommunal utvecklingsnivå. Här sker samverkan i huvudsak med chef/verksamhetsledare/rektor inom kommunen och med den kommunalpolitiska nivån (t ex via nämnder). De forskarutbildade lärarna kan bilda ett regionalt nätverk inom vilket de samspelar om olika forsknings- och utredningsrelaterade uppdrag. De kan arbeta tvärande över kommungränserna men också temporärt vara sakkunniga/expertter för flera kommuner inom Göteborgsregionens kommunalförbund. Mot denna bakgrund föreslås att styrgruppen för forskarskolan i utbildningsvetenskap utreder möjligheten att inrätta ett program som fokuserar strategiskt forsknings- och utvecklingsarbete inom skolan. Programmet utgör grund för doktorandens avhandlingsinriktning, konstruktion av (vissa) kurser i utbildningen, sammansättning av handledare men också för de individuella studieplanerna. De lärare som kommunerna utser att delta i programmet får ett formellt uppdrag av sin kommun. Det medför att ett avtal skrivs mellan kommun och den/de lärare som kommer att delta i programmet.

Eftersom programmets innehåll är mångvetenskapligt kommer kunskap som har relevans för programmet och handledningserfarenheter beröra flera fakulteter vid Göteborgs universitet (främst Samhällsvetenskapliga fakulteten, Handelshögskolan och Utbildningsvetenskapliga fakulteten). I samverkan med företrädare för Göteborgsregionens kommunalförbund ska företrädare för dessa fakulteter (på uppdrag av styrgruppen) gemensamt utveckla programmet: *Strategiskt forsknings- och utvecklingsarbete inom skolan*. Programmet stärker därmed också forskarutbildningens inriktning mot att vara en "fakultetsgemensam forskarskola" vid Göteborgs universitet.

Förslag:

Styrgruppen får i uppgift att

- utforma målbeskrivningar för en programstruktur

- utveckla en väl förankrad uppgifts- och ansvarsbeskrivning för programkoordinatorsuppdraget
- att utreda möjligheten att inrätta ett program som fokuserar strategiskt forsknings- och utvecklingsarbete inom skolan